

Інфомедійна грамотність — невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти

Збірник статей

Київ
Академія української преси
Центр вільної преси
2021

«Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти»

Збірник статей

Київ

Академія української преси

Центр вільної преси

2021

Редакційна колегія:

Дуцик Д.Р., кандидатка філологічних наук, виконавча директорка ГО «Український інститут медіа та комунікації», викладачка Могилянської школи журналістики;

Іванов В.Ф., доктор філологічних наук, професор, президент Академії української преси (головний редактор);

Романюк В.С., кандидатка культурології, заступниця директора Могилянської школи журналістики (НаУКМА);

Тараненко О.В., кандидатка філологічних наук, доцентка, менеджерка з організаційного розвитку проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність» IREX;

Фінклер Ю.Е., доктор філологічних наук, кандидат соціологічних наук, професор, професор кафедри журналістики Чорноморського національного університету імені Петра

Могили;

Янкович О.І., докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; професорка кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та ресоціалізації Куявсько-Поморської вищої школи (Бидгощ, Польща).

I-74 **Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / Редкол. : В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.] . – Київ : Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. – 400 с.**

Збірник присвячений науковому осмисленню ходу та результатів проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Розглядаються як загальні положення, так і конкретні приклади впровадження елементів медіаграмотності в освітній простір України.

Статті будуть цікаві і корисні для студентів, аспірантів, наукових співробітників, викладачів, керівників закладів освіти, усіх, кого цікавить проблематика впровадження медіаграмотності.

ISBN 978-617-7370-26-9

Відповідальність за підбір, точність наведених у матеріалах фактів, цитат, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів.

Збірник статей «Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти» створений Академією української преси в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», що реалізовується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси.

Зміст матеріалів не обов’язково відображає думку та не є офіційною позицією IREX, Урядів Великої Британії та США, Академії української преси. Представлені матеріали дозволяється використовувати з навчальною метою та за умови, якщо це здійснюється безоплатно для кінцевого споживача. У використанні в освітній діяльності обов’язковим є посилання на IREX, АУП та проєкт «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність».

© Академія української преси, 2021

© IREX, 2021

© Центр Вільної Преси, 2021

Ганна Йордан, Галина Синоруб ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В МАЙБУТНІХ МЕДІЙНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ БІНАРНОГО ОНЛАЙН-ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІН «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛІСТИКА» ТА «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ФОТОЖУРНАЛІСТИКА»)	167
Тетяна Качак РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ»	173
Єлизавета Ковтун ФОРМУВАННЯ МЕДІЙНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	182
Тетяна Коноваленко, Юлія Надольська ФОРМУВАННЯ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН	187
Тетяна Коноваленко, Анатолій Солоненко ВПЛИВ ПРОЄКТУ «ВИВЧАЙ ТА РОЗРІЗНЯЙ: ІНФО-МЕДІЙНА ГРАМОТНІСТЬ» НА МОДЕРНІЗАЦІЮ ЗМІСТУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ	195
Анастасія Кузнєцова, Дарія Лукьяненко ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ШЛЯХОМ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ	202
Оксана Кучерук БЛОГ ВИКЛАДАЧА ЯК ОСВІТНІЙ МЕДІАРЕСУРС ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ІНФОМЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА	210
Галина Лещук МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	218

Синоруб Галина Петрівна

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Йордан Ганна Мирославівна

кандидат технічних наук, доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В МАЙБУТНІХ МЕДІЙНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ БІНАРНОГО ОНЛАЙН-ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІН «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ІНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛІС- ТИКА» ТА «ЖУРНАЛІСТСЬКИЙ ФАХ: ФОТОЖУРНАЛІСТИКА»)

Анотація: Розглядається важливість медіаграмотності та критичного мислення для підготовки майбутніх журналістів. Обґрунтовується необхідність розвитку критичного мислення в структурі сучасної медіаосвіти. Подаються компетентності дисциплін «Журналістський фах: інтернет-журналістика» та «Журналістський фах: фотожурналістика». Описується хід проведення бінарного онлайн-заняття «Критичне мислення: верифікація онлайн-контенту» для студентів-журналістів із дисциплін журналістського фаху на платформі Zoom. Зроблено висновок, що розвиток

критичного мислення, як одного із засобів формування програмних компетентностей майбутніх журналістів, є актуальним і важливим завданням сучасної медіаосвіти.

Ключові слова: медіаграмотність, критичне мислення, верифікація, аналіз інформації, медіаконтент.

Сучасні медіа не тільки інформують, розширюють світогляд та самопізнання людини, а й наділені маніпулятивно-управлінським потенціалом, впливаючи на формування установок людини, змінюючи моделі поведінки та сприйняття дійсності. Інформаційні джерела формують громадську думку через свої безпосередні аудиторії. Журналісти-початківці та медійники, що не мають фахової освіти, через відсутність необхідних знань і навичок, можуть дезінформувати аудиторію, негативно впливати на формування суспільних поглядів. З іншого боку, зростання обсягу інформації, а також кількості каналів і джерел, за допомогою яких відстежується та перевіряється інформація, вимагають від представників засобів масової комунікації належної медіаосвіти, розвитку та формування критичного мислення. Важливо розрізняти подію й ставлення, виховувати здатність розуміти реальність.

Вище сказане підтверджується висловом Герберта Маршала Маклюена, одного із засновників медіаосвіти: «Ви повинні бути грамотними в незліченній кількості медіа, щоб бути дійсно «грамотними» у цей час» [2, с. 10].

Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення, уміти відрізняти брехню від істини, що надзвичайно важливо в так звану епоху постправди, в яку ми зараз живемо [3].

Впровадження, або інтеграція спеціальних навчальних курсів, спрямованих на формування в майбутніх журналістів компетентностей із інфомедійної грамотності допоможе підняти рівень їхньої фахової підготовки, осмислити роль медійників в ідеологічному вихованні аудиторії та формуванні її культурних цінностей.

Застосування технології розвитку критичного мислення надає майбутнім фахівцям дослідницьких умінь, які полягають у таких здатностях, як миттєво розуміти, аналізувати, оцінювати новий матеріал; відрізнити правдиву інформацію від вигаданої; ґрунтовно досліджувати й реально оцінювати факти; мислити незалежно, сміливо, творчо; знаходити різні способи перевірки й підтвердження будь-якої інформації [1, с. 83–89].

Дисципліни журналістського фаху, які задекларовані в освітньо-професійній програмі першого (бакалаврського) рівня, мають на меті освоєння студентом комплексу теоретичних і практичних знань про основні засади та принципи журналістської діяльності в різних засобах масової комунікації.

Курс «Журналістський фах: інтернет-журналістика» належить до циклу дисциплін професійної підготовки, що створений для опанування студентом комплексу теоретичних знань і практичних умінь про сучасне онлайн-медіасередовище та специфіку журналістської діяльності в ньому: визначення онлайн-медіа, знання концепції їхнього створення, розуміння особливостей жанрів і ство-

рення медіаконтенту за допомогою мультимедійних технологій, організація онлайн-нюзрумів й умови їхнього успішного функціонування.

Серед програмних компетентностей дисципліни є вміння генерувати інформаційний контент, створювати медійні продукти, поширювати інформацію про них, планувати свою роботу та роботу колег, дотримуючись правил і принципів безпечної медіадіяльності на кросмедійних платформах; передбачати реакцію аудиторії на інформаційний продукт чи на інформаційні акції, зважаючи на положення й методи наук про суспільні проблеми, конфлікти, гібридні війни. Сучасна онлайн-ва журналістика вимагає від фахівця оперативності, мобільності, швидкого підлаштування до нових технологій, які постійно змінюються, вдосконалюються. Такі умови потребують постійного саморозвитку, самоосвіти медійника. Однак, для успішної професійної діяльності завданням закладу вищої освіти є формування базових знань і критичного мислення – того, що не змінюється з часом.

Курс «Журналістський фах: фотожурналістика» також належить до циклу дисциплін професійної підготовки, покликаний для опанування студентом комплексу теоретичних знань з історії виникнення та розвитку фотожурналістики, засвоєння основ вітчизняної та зарубіжної теорії й практики в галузі фотожурналістики, дослідження новаторського пошуку й доробку корифеїв вітчизняної та зарубіжної фотожурналістики, осягнення жанрової структури фотожурналістики й основ практичної діяльності фотожурналіста, вивчення особливостей галузі сучасної фотожурналістики, основних тенденцій

її розвитку; вироблення основних навичок для підготовки власних фотоматеріалів, знання теорії про авторське право у фотожурналістиці та правил безпеки для фотожурналіста, застосування інструментів для верифікації зображень.

До програмних компетентностей дисципліни «Журналістський фах: фотожурналістика» входять такі: здійснювати проблемно-тематичний пошук, користуватися структурними схемами викладу інформації; аналізувати фотоматеріали й визначати жанри фотожурналістики; працювати з фотокамерою й оперативно реагувати на події; створювати матеріали в різних жанрах фотожурналістики (вибір теми, жанру, точки зйомки, фотографування, вибір фотографій та добирання підписів); відстоювати свої професійні права під час фотозйомок, виявляти фейкові фотозображення.

В умовах дистанційного навчання, враховуючи специфіку тієї чи іншої навчальної дисципліни, перед викладачем постає завдання обрати таку платформу, види й методи роботи зі студентами, які забезпечать можливість максимально презентувати матеріал, комунікувати з учасниками заняття, використовуючи чат, функції «піднятої руки», «breakout rooms» тощо [4, с. 177].

Із метою формування відповідального ставлення здобувачів вищої освіти до контенту в онлайн-середовищі та посилення стійкості перед дестабілізуючою силою впливу неправдивої інформації шляхом використання принципів і механізмів верифікації інформації, визріла ідея проведення бінарного онлайн-заняття «Критичне мислення: верифікація онлайн-контенту» для студен-

тів-журналістів із дисциплін «Журналістський фах: інтернет-журналістика» та «Журналістський фах: фотожурналістика» на платформі Zoom. Така форма інтегрованого навчання спрямована на аргументований критичний огляд мультимедійного контенту, вміння розшифровувати та використовувати закодовану в медіаповідомленнях інформацію, застосовувати раціональні методи пошуку, відбору, систематизації, верифікації інформації.

У вступній частині вебінару важливо проінформувати групу про тему заняття за допомогою слайд-анонсу, на якому перелічені основні питання, подані сайти й інструменти, що використовуватимуться для верифікації інформації під час заняття.

Потрібно оголосити правила роботи на вебінарі, користування камерою, мікрофоном, гарнітурою, чатом, функцією «піднята рука», оголошення запису семінару тощо (10 хв).

У теоретичному блоці (у формі презентації) варто ознайомити студентів із поняттям «критичне мислення», «критичність мислення» та окреслити механізми верифікації зображального контенту, сайту (13 хв.).

Практична частина вебінару складається із таких вправ:

1. Асоціативний куц.

Мета: усвідомити значення почуттів, емоцій, вражень від сприйняття інформації, що виникають у процесі асоціативного мислення.

Метод: робота в загальному чаті.

Час виконання: 17 хвилин.

Опис вправи:

Крок 1. Викладач пропонує студентам записати в чат слова та фрази, які першими спадають на думку, коли вони чують слово «новина». Занотувати стільки думок, скільки дозволить час (5 хв).

Крок 2. Коли всі думки записані, викладач пропонує аудиторії встановити зв'язки між словами та відобразити їх на інтерактивній дошці, що вбудована у платформу Zoom (10 хв.).

Обговорення: асоціації не бувають правильними чи неправильними. Вони мають суб'єктивний характер і в кожного свої. Саме процес встановлення зв'язків між двома поняттями – словом і асоціацією – є найціннішим для розуміння того, як в процесі створення новин медійники апелюють до нелінійного мислення аудиторії, що продукується на основі почуттів, емоцій, установок (2 хв.).

2. Вправа «Встановлення першоджерела зображення»

Мета: дослідити інформацію про автора зображення (визначити особу, яка завантажила зображення, і особу, яка фактично його створила).

Метод: робота в групах, обговорення в загальному чаті.

Час виконання: 15 хвилин.

Опис вправи:

Крок 1. Викладач розділяє учасників на групи, сформувавши 2 онлайн-зали (breakout rooms) на платформі Zoom (2 хв.).

Крок 2. Студенти перевіряють 2 зображення, які самостійно вибирають зі своєї фототеки, за допомогою сервісів Google Images (images.google.com), Fotoforensics (Fotoforensics.com). Викладачі, які присутні в підгрупах, презентують алгоритм перевірки інформації (7 хв.).

Обговорення: повідомлення результатів про перевірку фото; з’ясування кількості оригінальних та запозичених знімків (5хв).

3. Вправа «Правда чи ні?»

Мета: здійснити аргументований критичний огляд текстового матеріалу.

Метод: робота в загальному чаті.

Час виконання: 20 хвилин.

Опис вправи:

Крок 1. Викладач ознайомлює студентів із публікацією «У Києві нові поліцейські врятували хіпстера від передозування смузі» на сайті UA Rewiew (3 хв.).

Крок 2. За допомогою маркерів, що виявляють фейки (викладач їх демонструє на екрані), аудиторія з’ясовує достовірність фактів, перевіривши інформацію за допомогою джерел, зазначених у тексті, верифікує зображальний контент (сервіси Fotoforensics.com, TinEye.com), визначає авторитет сайту UA Rewiew, на якому розміщена публікація (<http://www.alex.com>/<http://www.checksiteinfo.info>). У чаті подаються сервіси для перевірки контенту (12 хв.).

Обговорення: повідомлення про результати верифікації текстового матеріалу, фото та авторитету сайту, на якому розміщений журналістський матеріал (5 хв.).

4. Рефлексія

Мета: підвести підсумки діяльності роботи кожного учасника вебінару.

Метод: робота в загальному чаті.

Час виконання: 5 хвилин.

Опис вправи: запропонувати групі закінчити фразу «Я сьогодні зрозумів/зрозуміла...»

Висновки: розвиток критичного мислення, як одного із засобів формування програмних компетентностей майбутніх журналістів, є вимогою часу й трендом сучасної освіти. У процесі викладання дисциплін журналістського фаху необхідно сформуванню в студентів уміння застосовувати раціональні методи пошуку, відбору, систематизації, верифікації текстових, фото- й відеоматеріалів, використовувати спеціальні онлайн-сервіси, які допоможуть виявити маніпуляції у контенті; втілювати професійні ідеї. Відповідальне ставлення майбутніх медійників до використання наявного та створення власного контенту формує їх позитивний професійний імідж та суспільний авторитет.

Список використаних джерел

1. Бобаль Н. Використання технологій розвитку критичного мислення у навчанні майбутніх журналістів роботі з інформацією. Педагогіка і психологія професійної освіти, 2014. № 2. С. 83-89.
2. Волошенко О., Мокрогуз О.; за ред. Іванова В., Волошенко О. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва. К.: ЦВП, АУП, 2017. 79 с.

3. Гріньова А. Критичне мислення – поради з розвитку, 2019. URL: <https://happymonday.ua/jak-rozvynuty-krytychne-myslennja>
4. Синоруб Г., Драган-Іванець Н. Вебінар як інтерактивне мережеве навчальне заняття (на прикладі дисципліни «Спеціалізація: інтернет, телебачення»). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. № 1. С. 175-181.

Annotation: *The importance of media literacy and critical thinking in education of journalists is considered. The necessity of critical thinking development in the structure of modern media educational activity is substantiated. The competencies of the disciplines «Journalism: Internet Journalism» and «Journalism: Photojournalism» are presented. The article describes the plan for conducting a binary online lesson «Critical Thinking: Verification of Online Content» for students-journalists via the Zoom platform. It is concluded that the development of critical thinking, as one of the means of forming competencies included in programmes for future journalists, is an urgent and important task of modern media education.*

Keywords: *media literacy, critical thinking, media education, information analysis, media content, verification.*

Збірник статей

Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти

Редагування

Валентина Павлушенко

Обкладинка

Іван Ільїн

Макетування

Леся Городенко

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Збірник статей «Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти» створений Академією української преси в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», що реалізується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії, у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси.

Зміст матеріалів не обов’язково відображає думку та не є офіційною позицією IREX, Урядів Великої Британії та США, Академії української преси. Представлені матеріали дозволяється використовувати з навчальною метою та за умови, якщо це здійснюється безоплатно для кінцевого споживача. У використанні в освітній діяльності обов’язковим є посилання на IREX, АУП та проєкт «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність».